
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

שירה עברית בימי הביניים בספרד ובשלוחותיה - 17225

תאריך עדכון אחרון 22-08-2016

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ספרות עברית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' שולמית אליצור

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: shulamit.elizur@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ב 9.30-10.30

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

תולדות השירה והסיפורת המחורזת העברית בספרד המוסלמית, ספרד הנוצרית, דרום צרפת ואיטליה בימי הביניים: המשוררים המרכזיים ויצירותיהם, מאפייני שירת החול ושירת הקודש.

מטרות הקורס:

הכרת השירה העברית בספרד המוסלמית, ספרד המוסלמית, דרום צרפת ואיטליה בימי הביניים. היכרות עם היוצרים המרכזיים ועם חיבוריהם.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

היכרות והבנה של שירה וסיפורת עברית שנוצרו בימי הביניים.

דרישות נוכחות (%) :

80

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה בליווי מצגות.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

שעור 1

עליית שירת החול העברית בספרד: הרקע החברתי והתרבותי; יסודות פרוזודיים וקבלתם. ראשוני המשוררים: דונש בן לברט ומנחם בן סרוק.

ספרים: 1, 2, 3.

ביבליוגרפיה: מחקרים 1, 5; חידוש ומסורת, 7-50, 105-140; ספרד ופרובאנס, א, 3-41.

קריאה מומלצת: מחקרים 2, 3, 4; תולדות א, 99-129; ספרד ופרובאנס, מבוא, עמ' כג-כו, לד-לז; שירת החול, א, 15-26, 43-82, 83-92.

שעור 2

דורות ראשונים בשירה העברית בספרד: תלמידי דונש ומנחם; ר' יצחק אבן מר שאול; ר' יוסף אבן אביתור; ר' יצחק אבן כלפון.

ספרים: 4.

ביבליוגרפיה: ספרד ופרובאנס, א, 42-52, 66-73 (בעיקר המבואות).

קריאה מומלצת: לתולדות השירה, א, 106-135, 136-148; תולדות א, 129-182; שירת החול, א, 93-94.

שעור 3

ראשית הגיבוש הקלאסי של שירת החול: סוגים, מוסכמות, מוטיבים ייחודיים.

ר' שמואל הנגיד, ר' שלמה אבן גבירול ובני זמנם.

ספרים: 5, 6, 7, 8, 9, 10.

ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 104-51, 169-141; ספרד ופרובאנס, א, 78-74, 184-176.
קריאה מומלצת: מחקרים 6, 7, 8; תולדות א, 363-183; שירת החול, א, 102-94.

שעור 4

גיבושה ואופייה של שירת הקודש בספרד.

ספרים: 11.

ביבליוגרפיה: שירת הקודש, 368-333, 421-395; ספרד ופרובאנס, א, 56-53, 303-301.
קריאה מומלצת: מחקרים 10; תולדות א, 379-367.

שעור 5

שירת החול בשיאה הקלאסי וסימני התפוררות ראשונים: ר' משה אבן עזרא ובני דורו; ר' יהודה הלוי; ר' אברהם אבן עזרא.

ספרים: 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18.

ביבליוגרפיה: ספרד ופרובאנס, א, 367-362, 432-425, 574-569; מחקרים 13.
קריאה מומלצת: מחקרים 9, 11, 12; לתולדות השירה, א, 341-250; תולדות א, 527-380; תולדות ב, 92-13; שירת החול, א, 119-102.

שעור 6

ראשית התקופה הבתר-קלאסית בספרד: עליית המקאמה; ר' שלמה אבן צקבל.

ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 212-199, 217-216; ספרד ופרובאנס, א, 565-554. מחקרים 14.
קריאה מומלצת: חידוש ומסורת, 244-235; תולדות ב, 109-93.

שעור 7

המקאמה ה'ספרדית' וספרות השעשועים המחרזת: ר' יוסף אבן זבארה; ר' יהודה אבן שבת, יצחק בעל 'עזרת הנשים'.

ספרים: 19.

ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 218-217, 220-219; ספרד ופרובאנס, ב, 59-11, 96-67.
קריאה מומלצת: תולדות ב, 144-110.

שעור 8

ר' יהודה אלחריזי - 'מחברות איתאל' וספר התחכמוני.

ספרים: 20, 21, 22, 23.

ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 215-212; ספרד ופרובאנס, ב, 202-97; מחקרים 15.
קריאה מומלצת: תולדות ב, 221-145.

שעור 9

הסיפור העברי המחרז בהתפתחותו, עד לראשית המאה הט"ו: יעקב בן אלעזר; שם טוב פלקירה; אברהם אבן חסדאי; יצחק אבן סהולה; דון וידאל בנבנשת ואחרים.

ספרים: 24, 26, 30.

ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 234-221; ספרד ופרובאנס, 270-207, 342-329, 412-349, 519-489, 619-592.

קריאה מומלצת: תולדות ב, 278-223, 365-330, 614-601.

שעור 10

השירה העברית בספרד ובפרובאנס במאות הי"ג-ט"ו: משלם דאפיירה; טדרוס אבולעאפיה ואחרים. ספרים: 25, 27, 28, 29, 31. ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 173-198; ספרד ופרובאנס, 295-300, 413-418. מחקרים 16, 17. קריאה מומלצת: תולדות ב, 279-329, 366-424, 425-670.

שעור 11

השירה העברית באיטליה בראשיתה; חדירת ההשפעה הספרדית לאיטליה. ספרים: 32 (יש לקרוא עמ' א-יב), 33. ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 247-257; שירת הקודש, 425-432. קריאה מומלצת: לתולדות השירה, ב, 9-29.

שעור 12

יצירתו של עמנואל הרומי. ספרים: 32 (יש לקרוא עמ' קלז-קסו), 34, 35, 36. ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 257-273. קריאה מומלצת: ספר 33, 17-71.

שעור 13

השירה העברית באיטליה אחרי עמנואל הרומי: חדירת יסודות פרנזודיים איטלקיים לשירה העברית; עמנואל ויעקב פראנשיס; משה זכות. שירה עברית בתפוצות לאחר גירוש ספרד: מרכזי היצירה במאות הט"ז-י"ז. ספרים: 30 (יש לקרוא עמ' רעו-רפד; רפט-שכו), 37, 38, 39, 40. ביבליוגרפיה: חידוש ומסורת, 276-277. קריאה מומלצת: חידוש ומסורת, 289-355; לתולדות השירה, ב, 125-138 (ורוב יתר המאמרים בכרך זה); ספר 33, עמ' 75-228.

חומר חובה לקריאה:

ספרי יסוד (מובאים על פי קיצורים):

1. חידוש ומסורת: ד' פגיס, חידוש ומסורת בשירת החול: ספרד ואיטליה, ירושלים תשל"ו.
2. שירת הקודש: ע' פליישר, שירת הקודש העברית בימי הביניים, ירושלים תשל"ה.
3. לתולדות השירה: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, כרך א, ירושלים תשל"ט; כרך ב, ירושלים תש"ם.
4. ספרד ופרובאנס: ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, א-ד, ירושלים תשט"ו (לתשומת לב: הסימון 'א' מתייחס לחלק הראשון, שנדפס ברוב המהדורות [תשכ"ב ואילך] ככרכים א-ב; והסימון 'ב' מתייחס לחלק השני, שנדפס ככרכים ג-ד).
5. תולדות א': ח' שירמן, תולדות השירה העברית בספרד המוסלמית, ערך, השלים וליווה בהערות ע' פליישר, ירושלים תשנ"ו.

6. תולדות ב': ח' שירמן, תולדות השירה העברית בספרד הנוצרית ובדרום צרפת, ערך, השלים וליווה בהערות ע' פליישר, ירושלים תשנ"ז (לתשומת לב: בסוף כרך זה יש מילון מונחים מצוין).

7. ספרד ושלוחותיה: ע' פליישר, השירה העברית בספרד ובשלוחותיה, בעריכת ש' אליצור וט' בארי, כרכים א-ג, ירושלים תש"ע (אוסף מאמרים).

8. שירת החול: ש' אליצור, שירת החול העברית בספרד המוסלמית, א-ג, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב תשס"ד.

ספרים נוספים (להכרה כללית ולתוספת העמקה למעוניינים):

1. ד' פגיס, שירת החול ותורת השיר למשה אבן עזרא ובני דורו, ירושלים, תש"ל.
2. ד' ילין, תורת השירה הספרדית, מהדורה שנייה, ירושלים, תשל"ב.
3. א' מירסקי (מהדיר), שירי ר' יצחק אבן כלפון, ירושלים, תשכ"א.
4. ד' ירדן (מהדיר), דיואן שמואל הנגיד (בן תהלים), ירושלים, תשכ"ו.
5. הנ"ל (מהדיר), דיואן שמואל הנגיד, כרך ב (בן משלי), ירושלים, תשמ"ג.
6. הנ"ל (מהדיר), דיואן שמואל הנגיד, כרך ג (בן קהלת), ירושלים, תשנ"ב.
7. ש' אברמסון (מהדיר), שמואל הנגיד: בן משלי, תל-אביב, תש"ח.
8. הנ"ל (מהדיר), שמואל הנגיד: בן קהלת, תל-אביב, תשי"ג.
9. ח' בראדי וח' שירמן (מהדירים), שלמה אבן גבירול: שירי החול, ירושלים, תשל"ה.
10. ד' ירדן (מהדיר), שירי החול לרבי שלמה אבן גבירול, א-ב, ירושלים, תשל"ה-תשל"ו.
11. הנ"ל (מהדיר), שירי הקדש לרבי שלמה אבן גבירול, א-ב, ירושלים, תשל"א-תשל"ג.
12. ח' בראדי (מהדיר), משה אבן עזרא: שירי החול, כרך א, ברלין, תרצ"ה; כרך ב, ירושלים, תש"ב; כרך ג (בעריכת ד' פגיס), ירושלים, תשל"ח.
13. ש' ברנשטיין (מהדיר), משה אבן עזרא: שירי הקודש, תל-אביב, תשי"ז.
14. ישראל לוי וטובה רוזן (מהדירים), שירי הקודש של משה אבן עזרא, כרך ראשון, תל-אביב תשע"ב.
15. א"ש הלוקין (מתרגם ומהדיר), משה אבן עזרא: ספר העיונים והדיונים, ירושלים, תשל"ח.
16. ח' בראדי (מהדיר), דיואן יהודה בן שמואל הלוי, א-ד, ברלין, תרנ"ד-תר"ץ.
17. ד' ירדן (מהדיר), שירי הקודש לרבי יהודה הלוי, א-ד, ירושלים, תשל"ח-תשמ"ו.
18. י' לוי (מהדיר), שירי הקודש של אברהם אבן עזרא, א-ב, ירושלים, תשל"ו-תש"ם.
19. י' דוידזון (מהדיר), יוסף זבארה: ספר שעשועים, ברלין, תרפ"ה.
20. י' פרץ (מהדיר), מחברות איתאל בתרגום יהודה אלחריזי, תל-אביב, תשי"א.
21. י' טופרובסקי (מהדיר), רבי יהודה אלחריזי: תחכמוני, תל-אביב, תשי"ב.
22. י' יהלום ונ' קצומטה (מהדירים), תחכמוני או מחברות הימן האזרחי מאת יהודה אלחריזי, ירושלים תש"ע.
23. א"מ הברמן (מהדיר), אברהם בן חסדאי - בן המלך והנזיר, תל-אביב תשי"א.
24. ח' בראדי (מהדיר), 'שירי משלם בן שלמה דאפיאירה', ידיעות המכון לחקר השירה העברית, ד, ירושלים, תחר"ץ, עמ' א-קקז.
25. יצחק בן שלמה אבן סהולה, משל הקדמוני, תל-אביב, תשי"ג.
26. ד' ילין (מהדיר), טדרוס אבולעפיה: גן המשלים והחידות, א-ג, ירושלים, תרצ"ב-תרצ"ז.
27. י' מייזליש (מהדיר), שירת המאור - פיוטי ר' זרחיה הלוי, ירושלים, תשמ"ד.
28. ב' בר-תקוה (מהדיר), פיוטי ר' יצחק השני, רמת-גן, תשנ"ו.
29. מ' הוס (מהדיר), מליצת עפר ודינה לדון וידאל בבגנשת, ירושלים, תשס"ג.

31. ש' ברנשטיין (מהדיר), דיואן שלמה בן משולם דאפיירה, ניו-יורק, תש"ג.
 32. ח' שירמן, מבחר השירה העברית באיטליה, ברלין, תרצ"ד.
 33. ב' קלאר (מהדיר), מגילת אחימעץ, מהדורה שנייה, ירושלים, תשל"ד.
 34. ד' ירדן (מהדיר), מחברות עמנואל הרומי, א-ב, ירושלים, תשכ"ט.
 35. ד' ברגמן, שביל הזהב - הסונט העברי בתקופת הרנסאנס והבארוק, ירושלים ובאר-שבע, תשנ"ה.
 36. ד' ברגמן (מהדירה), צרור זהובים - סונטים עבריים בתקופת הרנסאנס והבארוק, ירושלים, תשנ"ח.
 37. ח' שירמן (מהדיר), צחות בדיחותא דקידושין: קומידיה מאת יהודה סומו (1527-1592), תל-אביב, תשכ"ה.
 38. פ' נה (מהדירה), כל שירי יעקב פראנשיס, ירושלים, תשכ"ט.
 39. ח' בראדי (מהדיר), ספר מתק שפתיים מאת המשורר הנפלא ר' עמנואל פראנשיס, קראקא, תרנ"ב.
 40. ד' ברגמן (מהדירה), אשא את לבבי: שירים מאת ר' משה זכות, ירושלים, תשס"ט.
- מחקרים (רובם לקריאה מומלצת בלבד):
1. י' וייס, 'תרבות חצרנית ושירה חצרנית', ירושלים, תשל"ח (eq&ספר הכינוס העולמי למדעי היהדות, א, ירושלים, תשי"ג, עמ' 396-403).
 2. ע' פליישר, 'לתולדות שירת החול העברית בספרד בראשיתה', תרבות וחברה בתולדות ישראל בימי הביניים (ספר הזיכרון לח"ה בן-ששון), ירושלים, תשמ"ט, עמ' 197-225 (eq&ספרד ושלוחותיה, א, עמ' 47-77).
 3. הנ"ל, 'לקדמוניות שירתנו בספרד (עיון בשירים ופיוטים לרבי מנחם בן סרוק)', אסופות, ב, תשמ"ח, עמ' רכז-רסט (eq&ספרד ושלוחותיה, א, עמ' 3-46).
 4. הנ"ל, 'תרבות יהודי ספרד ושירתם לאור ממצאי הגניזה', פעמים, 41 (סתיו תש"ן), עמ' 5-20 (1474-1490 'עמ, ג, ושלוחותיה ספרד; eq&).
 5. הנ"ל, 'על דונש בן לברט ואשתו ובנו', מחקרי ירושלים בספרות עברית, ה (תשמ"ד), עמ' (381-397, ב, ושלוחותיה ספרד; eq& 189-202).
 6. י' לוין, מעיל תשבץ: הסוגים השונים של שירת החול העברית בספרד, א-ג, תל-אביב, תשנ"ה.
 7. ח' שירמן, 'שמואל הנגיד כמשורר', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 190-215.
 8. הנ"ל, 'לחקר חייו של שלמה אבן גבירול', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 216-233.
 9. מ' גיל וע' פליישר, יהודה הלוי ובני חוגו - 55 תעודות מן הגניזה, האיגוד העולמי למדעי היהדות וקרן הרב דוד משה ועמליה רזון, ירושלים תשס"א.
 10. 'חומרים ועיונים לקראת מהדורה עתידית של שירי רבי יהודה הלוי', אסופות, ה (תשנ"א), ירושלים, עמ' קג-קפא (eq&ספרד ושלוחותיה, ב, עמ' 844-915).

11. 'לקורות ר' יהודה הלוי בנעוריו וראשית קשריו עם ר' משה אבן עזרא (בעקבות מחקריו של אריה וילסקר ז"ל), קרית ספר, סא (תשמ"ז), עמ' 893-910 (eq&); ספרד ושלוחותיה, ב, עמ' 788-805).

12. 'ר' יהודה הלוי - בירורים בקורות חייו ויצירתו', ספר ישראל לוין, קובץ מחקרים בספרות העברית לדורותיה, בעריכת ר' צור וט' רוזן, א, תל אביב תשנ"ה, עמ' 241-276 (eq&); ספרד ושלוחותיה, ב, (806-841).

13. "תמצית ארצנו ומשמעותה" - לדיוקנו של רבנו יהודה הלוי על פי ממצאי הגניזה, פעמים, 68 (תשנ"ו), עמ' 4-15.

14. ש"ד גויטיין, 'המקאמה והמחברת', מחברות לספרות, ה (תשי"א), עמ' 26-46.

15. ח' שירמן, 'יהודה אלחריזי המשורר והמספר', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 353-368.

16. הנ"ל, 'עיונים בקובץ השירים והמליצות של אברהם הבדרשי', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 397-420.

17. הנ"ל, 'יצחק הגורני, משורר עברי בפרובנס', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 421-438.

חומר לקריאה נוספת:

1 אליצור, שירת החול eq& ש' אליצור, שירת החול העברית בספרד המוסלמית, א-ג, האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב תשס"ד.

2 לוין, מעיל eq& ישראל לוין, מעיל תשבץ, א-ג, תל אביב 1995.

3 פגיס, שירת החול eq& ד' פגיס, שירת החול ותורת השיר למשה אבן עזרא ובני דורו, ירושלים, תש"ל.

4 פליישר, דונש eq& ע' פליישר, 'על דונש בן לברט ואשתו ובנו', בתוך: ע' פליישר, השירה העברית בספרד ובשלוחותיה, בעריכת ש' אליצור וט' בארי, ירושלים תש"ע, ב, עמ' 381-397.

5 פליישר, לקדמוניות eq& ע' פליישר, 'לקדמוניות שירתנו בספרד (עיון בשירים ופיוטים לרבי מנחם בן סרוק)', בתוך: ע' פליישר, השירה העברית בספרד ובשלוחותיה, בעריכת ש' אליצור וט' בארי, ירושלים תש"ע, א, עמ' 3-46.

6 פליישר, לתולדות eq& ע' פליישר, 'לתולדות שירת החול העברית בספרד בראשיתה', בתוך: ע' פליישר, השירה העברית בספרד ובשלוחותיה, בעריכת ש' אליצור וט' בארי, ירושלים תש"ע, א, 77-47.

7 פליישר, תרבות eq& ע' פליישר, 'תרבות יהודי ספרד ושירתם לאור ממצאי הגניזה', בתוך: ע' פליישר, השירה העברית בספרד ובשלוחותיה, בעריכת ש' אליצור וט' בארי, ירושלים תש"ע, ג, עמ' 1474-1490.

8 רוזנטל, אוסף &eq; ד' רוזנטל (עורך), אוסף הגינזה הקהירית בז'נבה: קטלוג ומחקרים, ירושלים תש"ע.

9 שירמן, גבירול &eq; ח' שירמן, 'לחקר חייו של שלמה אבן גבירול', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 216-233.

10 שירמן, נגיד &eq; ח' שירמן, 'שמואל הנגיד כמשורר', בתוך: ח' שירמן, לתולדות השירה והדראמה העברית, א, ירושלים, תשל"ט, עמ' 41-65.

11 שירמן ופליישר, תולדות &eq; ח' שירמן, תולדות השירה העברית בספרד המוסלמית, עדכן והשלים ע' פליישר, ירושלים תשנ"ו.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 100 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: